

Radviliškio rajono Vėriškių kaimo gyventojų medijų ir informacinio raštingumo mokymų poreikio analizė viešojoje bibliotekoje

Rūta Grigaitienė

Šiaulių valstybinė kolegija, absolventė

Graduate of Šiauliai State University of Applied Sciences, Lithuania

Violeta Stasėnaitė

Šiaulių valstybinė kolegija, lektorė

Šiauliai State University of Applied Sciences, Lithuania; Lecturer

Anotacija

Straipsnyje nagrinėjamas medijų ir informacinio raštingumo mokymų poreikis kaimo bibliotekoje. Informacinės technologijos ir informacijos sklaida pasaulyje vystosi daug greičiau negu jų vartotojų gebėjimai naudotis skaitmeninėmis technologijomis, pasiekti bei sukurti informaciją ir ją taikyti įvairiose veiklose. Kaimo bendruomenėje biblioteka yra vienintelė informacijos sklaidos institucija, kuriai deleguojamas gyventojų medijų ir informacinio raštingumo švietimas, todėl reikalinga identifikuoti gyventojų poreikį mokymams ir detalizuoti mokymų kryptis ir metodus.

Reikšminiai žodžiai: medijų ir informacinis raštingumas, kaimo gyventojų mokymų poreikis, mokymai bibliotekoje.

Analysis of media and information literacy training needs of residents of Vėriškiai village in Radviliškis district in the public library

Summary

The article analyses the need for media and information literacy training in a rural library. Information technologies and the dissemination of information in the world are developing much faster than the abilities of their users to use digital technologies, to access and create information and to apply it in various activities. In the rural community, the library is the only information dissemination institution to which media and information literacy education of the population is delegated, therefore it is necessary to identify the population's need for training and detail the directions and methods of training.

Keywords: media and information literacy, rural residents' need for training, library training.

Įvadas

Temos aktualumas. Turėti prieigą prie įvairių žiniasklaidos priemonių (televizijos, interneto, radijo) ir mokėti jomis naudotis – viena iš svarbiausių sąlygų stipriai valstybei bei išsilavinusiai ir atvirai visuomenei vystytis, pabrėžia pasaulinės organizacijos: Tarptautinė bibliotekų asociacijų ir institucijų federacija (*International Federation of Library Associations*) (IFLA, 2019) ir Jungtinių Tautų švietimo, mokslo ir kultūros organizacija (*United Nations Educational Scientific and Cultural Organization*) (UNESCO, 2013). Kaip teigiama UNESCO strateginėse gairėse (UNESCO, 2013), gebėjimas naudotis šiuolaikinėmis informacinėmis technologijomis prisideda tiek prie gyventojų kompetencijų tobulinimo bei verslo skatinimo, tiek prie pilietiškumo ugdymo. Technologijos pasaulyje vystosi daug greičiau negu jų vartotojų gebėjimai, todėl svarbu ne tik mokėti jomis naudotis, bet ir nuolat mokytis jas pažinti. Nepaisant didžiulės informacijos ir ryšių technologijų plėtros Lietuvoje dar egzistuoja tam tikri technologijų prieinamumo ir naudojimo barjerai. Juos lemia atotrūkis tarp didžiųjų miestų ir kaimo vietovių, menkos pajamos, amžius, gebėjimai. Kaimo bendruomenėje viešoji biblioteka yra vienintelė informacijos sklaidos institucija, kuriai priskiriamas gyventojų medijų ir informacinio raštingumo švietimas.

Temos aktualumą įrodo faktas, kad straipsnyje nagrinėjamas tyrimas buvo užsakomasis. Biblioteka suinteresuota susipažinti su tyrimo rezultatais ir juos taikyti organizuojant mokymus. Visi aukščiau

įvardinti akcentai rodo temos aktualumą ir būtinybę išnagrinėti gyventojų medijų bei informacinio raštingumo mokymų poreikį.

Tyrimo problema. Viešosios bibliotekos įpareigos ugdyti vartotojų medijų ir informacinį raštingumą. Norint tinkamai organizuoti šią veiklą ir numatyti aktualius ugdymo tikslus ir tinkamas priemones, reikalinga išsiaiškinti, kokia medijų ir informacinio raštingumo situacija yra kaimo vietovėje, identifikuoti gyventojų poreikį mokymams ir detalizuoti mokymų kryptis.

Šiame kontekste tyrimui keliami probleminiai klausimai: *koks yra kaimo gyventojų poreikis medijų ir informacinio raštingumo mokymams viešojoje bibliotekoje? Kokio amžiaus grupėms reikalingi mokymai, kokios temos būtų aktualiausias, kokiais metodais ir formomis tikslingiausia mokyti raštingumo kompetencijų?*

Tyrimo objektas. Medijų ir informacinio raštingumo mokymų poreikis viešojoje bibliotekoje.

Tyrimo tikslas. Išanalizuoti kaimo gyventojų medijų ir informacinio raštingumo mokymų poreikį viešojoje bibliotekoje.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti medijų ir informacinio raštingumo teorinius pagrindus.
2. Numatyti viešųjų bibliotekų galimybes vykdyti medijų ir informacinio raštingumo mokymus.
3. Nustatyti Radviliškio rajono Vėriškių kaimo gyventojų poreikio mokytis medijų ir informacinio raštingumo esminius aspektus, numatant mokymo metodus, formas ir aktualiausias temas.

Tyrimo metodai ir priemonės. Vykdam tyrimą buvo naudoti tyrimo metodai: mokslinės informacijos šaltinių analizė ir apibendrinimas, anketinė apklausa, matematinė duomenų analizė ir grafinis vaizdavimas bei interpretavimas. Tyrimo metodai taikyti pasitelkus tyrimo priemones: mokslinės ir dokumentinės literatūros šaltinius, anketą. Tyrimo rezultatams apdoroti ir pavaizduoti naudotos Microsoft Office paketo programos Excel 2016 ir Microsoft Word.

Medijų ir informacinio raštingumo teoriniai pagrindai

Informacinės visuomenės plėtros įtakoje atsirado medijų ir informacinio raštingumo (toliau – MIR) poreikis. Europos Komisija skaitmeninių įgūdžių lavinimą visą gyvenimą yra įvardijusi kaip vieną pagrindinių prioritetų, o naujoje Europos bendrųjų įgūdžių darbotvarkėje (Europos Parlamentas ir Europos Sąjungos Taryba, 2006) pirmą kartą skaitmeniniams įgūdžiams priskiriama tokia pati svarba kaip skaitymui ir skaičiavimui. Bendrieji gebėjimai – tai visų žmonių asmeniniam pasitenkinimui ir vystymuisi, aktyviam pilietiškumui, socialinei integracijai ir užimtumui reikalingi gebėjimai. Medijos gali būti skirtingos – tradicinės, tokios kaip knyga, arba šiuolaikinės, kurios sparčiai keičiasi su technologijų vystymusi, pavyzdžiui, išmanieji telefonai. Medijos turi tikslą, o jų siunčiamos žinutės perduoda tam tikrą informaciją, požiūrius ar įsitikinimus. Norint geriau suprasti medijas ir mus supančią informaciją, rasti, pasirinkti ir kritiškai vertinti informaciją bei medijų turinį, suprasti medijų tikslus (o jie gali būti patys įvairiausi – įtikinti, parduoti, įteigti tam tikrą požiūrį ir pan.), reikia žinoti medijų veikimo principus ir gebėti jas naudoti saviraiškai, ugdyti įgūdžius, reikalingus kurti medijų turiniui, išmokti atpažinti netikras naujienas ir melagingą informaciją.

Siekiant tinkamai išanalizuoti medijų ir informacinį raštingumą, tikslinga aptarti jo apibrėžimus ir skirtingas sampratas. Medijų ir informacinis raštingumas apibrėžiamas įvairiai (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Medijų ir informacinio raštingumo samprata

Šaltiniai	Apibrėžtis
S. Livingstone, 2004	Medijų ir informacinis raštingumas yra asmens gebėjimai laisvai prieiti prie informacijos kanalų, kritiškai analizuoti gaunamą informaciją, pačiam kurti ir skleisti informacinio tipo turinį, taip pat supratimas ir žinios apie žiniasklaidos paskirtį bei funkcijas, gebėjimai išreikšti trūkstamos informacijos poreikį, etiška elgtis su rasta informacija.
D. Buckingham, 2013	Medijų raštingumas nėra tik medijų vartojimas (informacijos ir medijų turinio gavimas ir naudojimas), bet ir gebėjimas kurti (rengti, rašyti) medijų turinį. Todėl medijų edukacijos procese svarbu ugdyti abu: kritinį turinio vertinimą ir aktyvų dalyvavimą jo kūrime. Tokių gebėjimų ugdymas padeda medijų vartotojams priimti pagrįstus sprendimus ir įgalina juos pačius tapti medijų kūrėjais, vystant žmonių kritiškumo ir kūrybiškumo gebėjimus.

Ugdymo plėtotės centras, 2015	Medijų ir informacinis raštingumas – būtinosios kompetencijos (žinios, gebėjimai ir nuostatos), įgalinančios piliečius efektyviai naudotis medijomis, žiniasklaida ir kitais informacijos šaltiniais (bibliotekomis, archyvais, muziejais), susijusios su kritinio mąstymo ir mokymosi visą gyvenimą gebėjimais, reikalingais socializacijai ir aktyviam gyvenimui pilietinėje visuomenėje.
V. Vaičiūnienė, V. Mažeikienė, 2016	Informacinio raštingumo ir medijų raštingumo sąvokos glaudžiai susijusios, taip pat glaudžiai susijusios ir kompetencijos, būtinos ugdant raštingumą dabarties sąlygomis. Todėl sudėtinės sąvokos (ne vis nauji pertekliniai terminai, kurie pabrėžia tik vieną ar kitą sudėtingu fenomenu tapusio raštingumo komponentą) padeda geriau suprasti raštingumo konceptą ir suvokti, į ką būtent šiandien ypač svarbu atkreipti dėmesį tiek teoretikams, tiek ugdymo praktikams.
UNESCO, 2017	Informacinis raštingumas ir žiniasklaidos raštingumas dažnai vertinami atskirai. UNESCO strategija juos sujungia į įgūdžių (žinių, įgūdžių ir požiūrio), reikalingų mūsų laikų gyvenimui ir darbui, rinkinį. MIR atsižvelgia į visas žiniasklaidos formas ir kitas informacijos prieigos priemones, pvz., bibliotekas, archyvus, muziejus ir internetą, neatsižvelgiant į naudojamą technologijas.
И.А. Вдовина, 2017	Informacinis raštingumas apima gebėjimą išgauti informaciją iš įvairių šaltinių, žinias apie informacijos šaltinių ypatumus, gebėjimą kritiškai žiūrėti į gautą informaciją, gebėjimą kurti naują informaciją, naudojant tradicines ir naujas technologijas. Informacinis raštingumas lavina abstraktų mąstymą, refleksinius gebėjimus, kurie padeda apibrėžti savo poziciją.
UNESCO, 2021	Tam, kad sėkmingai klestėtų šiame nuolat besikeičiančiame pasaulyje ir efektyviai spręstų kasdienes problemas, asmenys, bendruomenės ir šalys turi turėti esminių įgūdžių rinkinį, įgalinantį ieškoti informacijos, ją kritiškai vertinti ir kurti naują informaciją bei žinias. Informacijos pagrindų turėjimas sukuria naujas galimybes, kurios gerina mūsų gyvenimo kokybę. Informacijos pagrindų žinios yra glaudžiai susijusios su kitų tipų įgūdžiais, tokiais kaip informacinių ir ryšių technologijų pagrindai, skaitmeninis raštingumas ir žiniasklaidos bei medijų raštingumas.

Šaltinis: sudaryta straipsnio autorių pagal lentelėje nurodytus šaltinius

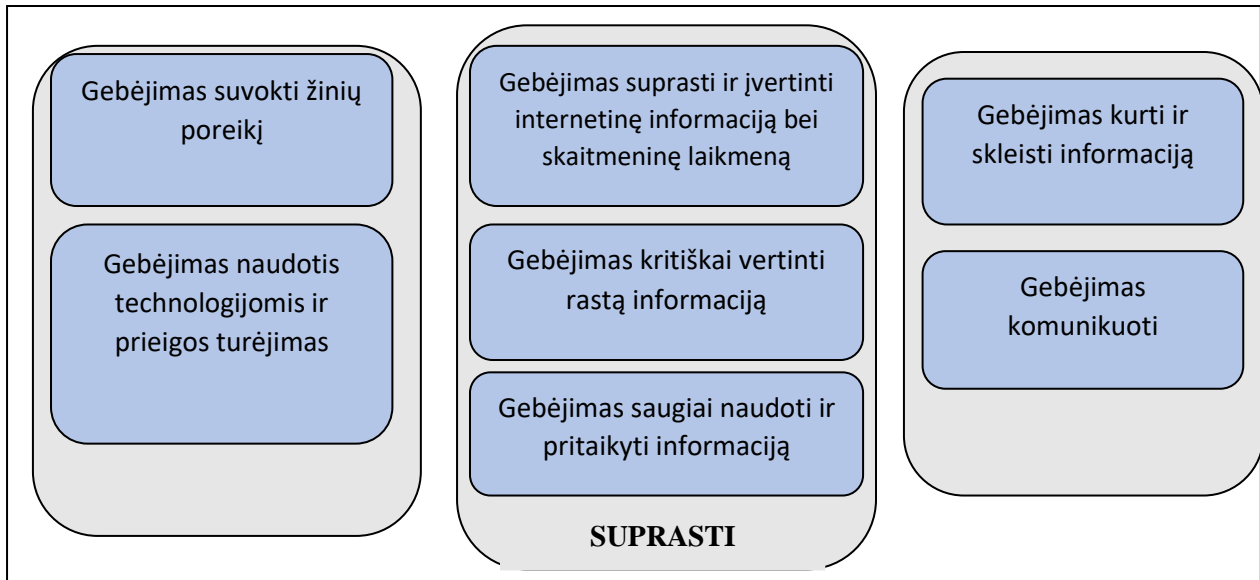
Analizuojant šias apibrėžtis, galima išskirti tam tikras kategorijas, kurios padeda atskleisti MIR esmę. Dauguma autorių akcentuoja gebėjimą rasti, pasirinkti ir kritiškai vertinti informaciją, pačiam kurti ir skleisti informacinio tipo turinį. Pastarųjų metų medijų ir informacinio raštingumo tyrimai atskleidžia glaudų šių sąvokų ryšį, o šias kompetencijas (žinios, gebėjimai, nuostatos) – kaip būtinąsias.

Apibendrinant galima teigti, kad medijos – tai komunikacijos priemonės, perduodančios informaciją. Jų paskirtis – žmonių informavimas apie aktualius ir svarbius įvykius. Informacinis raštingumas yra gebėjimas gauti, identifikuoti ir vertinti informaciją iš įvairių informacijos šaltinių. Medijų ir informacinis raštingumas – terminas, kuris apima visas medijas ir žiniasklaidą (spauda, radijo ir televizijos laidos, kino filmai, reklama, internetas ir kt.) bei kitus informacijos teikėjus (įskaitant bibliotekas, archyvus, muziejus) nepriklausomai nuo naudojamų technologijų. Tai yra kompetencija, susijusi su kritinio mąstymo ir mokymosi visą gyvenimą įgūdžiais, reikalingais socializacijai ir aktyviam gyvenimo pilietinėje visuomenėje būdai.

Medijų ir informacinio raštingumo ugdymo modelis

N. Prokazina (Проказина, 2021) teigia, kad, ugdant įvairius individualius gebėjimus, reikėtų atsižvelgti į skirtingus besimokančiųjų poreikius, užtikrinant lygias galimybes tiems asmenims (mažaraščiams, nebaigusiems mokyklos, ilgai darbo nerandantiems, pagyvenusiems žmonėms, neįgaliesiems ir kt.), kurie dėl įvairių asmeninių, socialinių, kultūrinių ar ekonominių aplinkybių įgijo prastesnį išsilavinimą ir todėl jiems reikia ypatingos paramos, kad galėtų įgyvendinti savo mokymosi tikslus. Tuo medijų ir informacinio raštingumo mokymai kaime yra išskirtiniai. Tačiau yra nedaug mokslinės literatūros apie veiksmingus ir prasmingus mokymo metodus, skatinančius vyresnio amžiaus ir socialiai pažeidžiamus žmones mokytis medijų raštingumo (Rasi ir kt., 2019). Esamų tyrimų išvadose teigiama, kad mokymosi turinys visada turi būti pagrįstas vyresnio amžiaus žmonių *subjektyviais medijų raštingumo poreikiais ir interesais*, pabrėžiama *savarankiškumo skatinimo svarba* (Lam ir Lee, 2007; Vroman ir kt., 2015). Suomių mokslininkų (Rasi, Kilpelainen, 2015)

tyrimo rezultatai parodė, kad vyresnio amžiaus kaimo gyventojai savo skaitmenines kompetencijas interpretuoja per savo asmeninius norus ir poreikius. Tai dažniausiai būna susiję su sveikatos problemomis, su elektroninėmis valdžios paslaugomis, interneto banku, saugumu internete, kritiniu mąstymu, turinio kūrimu ir bendravimu. Todėl šiuo atveju aktualu pritaikyti palankius, skirtus kaimo gyventojams, būtent socialiai pažeidžiamų asmenų grupėms, mokymus. Remiantis P. Rasi ir A. Kilpelainen (2015) tyrimu, sudarytas medijų ir informacinio raštingumo kompetencijų ugdymo modelis pavaizduotas 1 pav.

1 pav. Medijų ir informacinio raštingumo kompetencijų ugdymo modelis

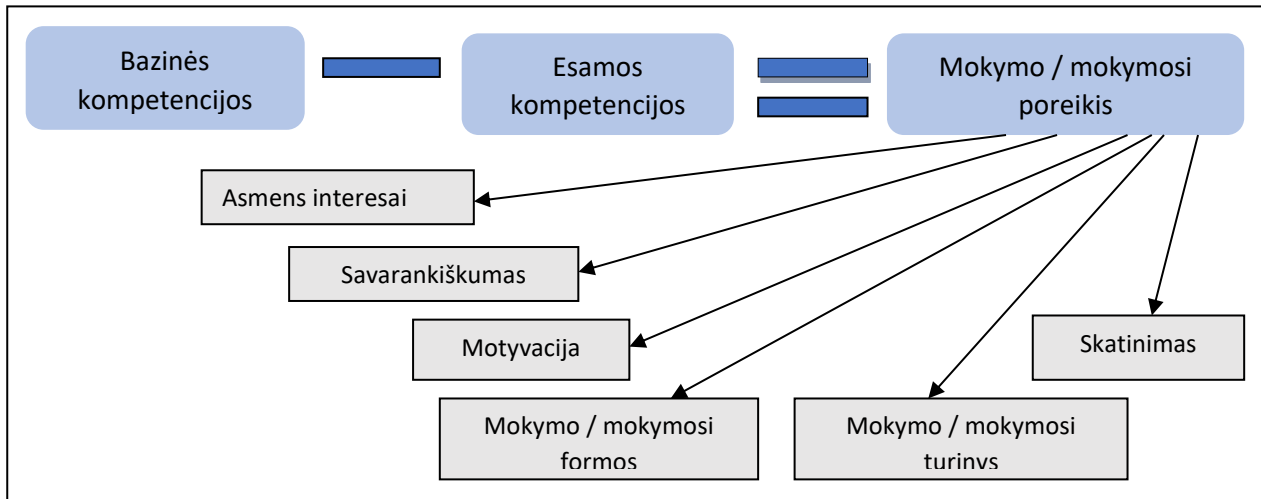
Šaltinis: sudaryta straipsnio autorių pagal P. Rasi, A. Kilpelainen (2015)

Ypač svarbu, kad bendruomenės nariai, kaimo gyventojai turėtų motyvaciją (tikslą) siekti medijų ir informacinio raštingumo, suprastų jų naudą ir žinotų jų praktinį pritaikymą. Dažnai kaimo gyventojų apsisprendimui mokytis trukdo jų negebėjimas suprasti mokymų naudos, jų nepasitikėjimas savo gebėjimais mokytis, todėl galima daryti prielaidą, kad jiems reikalingas paskatinimas ir palaikymas. Atliktuose tyrimuose (Livingstone, Van Couvering ir Thumim, 2005) buvo nustatyti šie pagrindiniai medijų raštingumo siekimo skatinimo veiksniai: savęs įgalinimas (įgūdžiai ir pasitikėjimas naudojant technologijas), socialinės paramos tinklai ir šeima, ypač, jei galima kliautis vaikų pagalba. Atsižvelgiant į Suomijos patirtį ir rekomendacijas, reikėtų skatinti komunikaciją per socialinius tinklus, kuriant bendradarbiavimo grupes informacijos apsikeitimui, patirčių pasidalijimui. Bibliotekų uždavinys – skatinti bendruomenę siekti naujų žinių, išaiškinti jų teikiamas naudas ir pritaikomumą.

Apibendrinant galima teigti, kad biblioteka yra būtent ta vieta, kur bendruomenės nariai gali gauti medijų ir informacinio raštingumo įgūdžių. Pagal P. Rasi ir A. Kilpelainen (2015) modelį medijų ir informacinis raštingumas gali būti ugdomas kaimo bibliotekoje, šis modelis nurodo svarbiausias ugdymo dalis, kuriomis vadovaujantis galima siekti efektyvių rezultatų. Norint tinkamai pasirengti bendruomenės gyventojų mokymams, svarbu atlikti išsamius jų poreikių tyrimus, siekiant išsiaiškinti, kokiais metodais bei formomis tikslingiausia ugdyti raštingumo kompetencijas ir kokios temos yra aktualiausias.

Medijų ir informacinio raštingumo mokymų poreikio nustatymo koncepcija

Mokymo(si) poreikis reiškia žmogaus kompetencijos stoką, kurią galima panaikinti mokant ir mokantis. Jį galima nustatyti nagrinėjant asmens faktinių kompetencijų lygio ir kompetencijų standarto skirtumą. Šis skirtumas ir yra mokymo(si) poreikis. Pagrindinis poreikių vertinimo tikslas – padėti planuoti mokymus. Mokymosi poreikių įvertinimas yra esminis ugdymo proceso etapas, vedantis į pokyčius praktikoje. Pagal P. Rasi (2021) ir J. Grant (2002) sudaryta MIR ugdymo poreikio nustatymo schema pavaizduota 2 paveiksle.

2 pav. Medijų ir informacinio raštingumo mokymo / mokymosi poreikio nustatymo schema
Šaltinis: sudaryta straipsnio autorių pagal P. Rasi (2021) ir J. Grant (2002)

Klausimynai ir struktūriniai interviu yra dažniausiai naudojami poreikių vertinimo metodai. Apibendrinant autorių įžvalgas galima teigti, kad sudarant klausimynus mokymų poreikiui nustatyti būtina įtraukti klausimus apie potencialių besimokančiųjų asmeninius interesus, jų motyvaciją mokymuisi, savarankiškumo laipsnį, tikslinga išsiaiškinti nuomonę apie mokymo(si) formas, patikslinti mokymų turinį ir sužinoti, kokiais metodais ir priemonėmis būtų tikslinga skatinti kaimo bendruomenės narius bei palaikyti jų pasiryžimą mokytis. Tai gali padėti planuoti mokymo programą, diagnozuoti individualias problemas, numatyti mokymo metodus, pagerinti praktinį pritaikymą. Taigi, mokymų planavimas, vadovaujantis nustatytais poreikiais, susiduria su tikrais iššūkiais tam, kad mokymasis būtų tinkamas ir integruotas į praktiką.

Vadovaujantis P. Rasi (2021) modeliu, galima teigti, kad medijų ir informacinis raštingumas gali būti ugdomas kaimo bibliotekoje. Modelis nurodo svarbiausias ugdymo dalis, kuriomis vadovaujantis galima siekti efektyvių rezultatų. Norint tinkamai pasirengti bendruomenės gyventojų mokymams, svarbu atlikti išsamius jų poreikių tyrimus, siekiant išsiaiškinti, kokiais metodais bei formomis tikslingiausia ugdyti raštingumo kompetencijas ir kokios temos yra aktualiausios.

Tyrimo metodika

Radviliškio rajono Vėriškių kaimo gyventojų medijų ir informacinio raštingumo mokymų poreikiui viešojoje bibliotekoje įvertinti buvo atliktas kiekybinis tyrimas. Pagal A. Valackienę ir S. Mikėnę (2008), kiekybinis tyrimas apima sisteminių skaitmeninės informacijos rinkimą (pagal atitinkamą kontrolės sistemą) bei šių duomenų matematinę analizę. Tai yra struktūruotas tyrimas, taikant matematinės analizės metodus duomenims apdoroti ir nagrinėjamam reiškiniui aprašyti.

Tyrimo instrumentas. Originalią straipsnio autorių sudarytą anketą sudaro 16 uždarų ir 1 atviras klausimas. Klausimai sudaryti pagal teorines koncepcijas, aptartas teoriniuose straipsniuose.

Tyrimo imtis. Kiekybinio tyrimo populiaciją sudarė 243 suaugusieji Radviliškio rajono Vėriškių kaimo gyventojai. Reprezentatyvios imties dydžiui apskaičiuoti buvo naudota Paniotto formulė: $n=1/(\Delta^2+1/N)$, kur n – imties dydis, Δ – leistina paklaida, N – populiacijos dydis. Imties reprezentatyvumą su leistina paklaida, neviršijančia 5 proc., užtikrina 149 respondentų imtis. Apklausa vykdyta tol, kol buvo surinktas reikalingas anketų skaičius – 149 anketos.

Tyrimo organizavimas. Gyventojų apklausa atlikta 2022-04-04 – 2022-04-30. Apklausa vyko dviem etapais: pirmame etape anketos buvo išsiuntinėtoms elektroniniu paštu, platintos socialinio tinklo Facebook pagalba, o antrame etape 60 anketų tiesiogiai išdalinta Vėriškių kaimo gyventojams, apsilankiusiems bibliotekoje arba aplankytiems namuose. Vyresniems kaimo gyventojams paaiškinta asmeniškai, kaip teisingai užpildyti anketą. Kai buvo užpildytas ir surinktas reikiamas kiekis anketų, pradėta gautų duomenų analizė. Surinkti duomenys apdoroti Microsoft Excel kompiuterine programa bei pateikti procentine išraiška. Programoje duomenys iliustruoti modeliuojant diagramas ar lenteles ir interpretuojant gautus rezultatus.

Tyrimo etika. Atliekant kiekybinį tyrimą, buvo atsižvelgta ir laikytasi svarbiausių socialinių mokslų krypties tyrimams skirtų etikos principų: privatumo, konfidencialumo, savanoriškumo, geranoriškumo, tyrimo naudingumo, pagarbos asmeniui. Respondentai buvo supažindinti, kad anketos yra anoniminės, vardų ir pavardžių pateikti nereikia. Respondentai tyrime dalyvavo savanoriškai, buvo gautas žodinis respondentų sutikimas. Buvo suteikta informacija apie šį tyrimą, nurodant tyrimo tikslą ir galimybę susipažinti su tyrimo rezultatais.

Tyrimo rezultatų analizė

Atliekant tyrimą apie Radviliškio rajono Vėriškių kaimo gyventojų medijų ir informacinio raštingumo mokymų viešojoje bibliotekoje poreikį, pirmiausia nustatytos respondentų charakteristikos, siekiant išsiaiškinti galimas besimokančiųjų tikslines grupes pagal amžių ir išsilavinimą. Pagal mokslininkų rekomendacijas (Kardelis, 2016), tikslinga respondentus suskirstyti į grupes, kad, analizuojant duomenis, būtų galima suskaičiuoti, kiek respondentų priklauso kuriai kategorijai (tiek absoliučiais skaičiais, tiek procentine išraiška). Respondentų grupės pagal amžių ir išsilavinimą pateiktos 1 lentelėje.

1 lentelė

Respondentų charakteristikos

Požymis	N	Proc.
Amžius (m.)		
18-29	22	15
30-40	16	11
41-50	15	10
51-60	21	14
61-70	52	35
71 >	22	15
Išsilavinimas		
Pradinis	2	1
Pagrindinis	22	15
Vidurinis	52	35
Aukštesnysis	39	26
Aukštasis	34	23

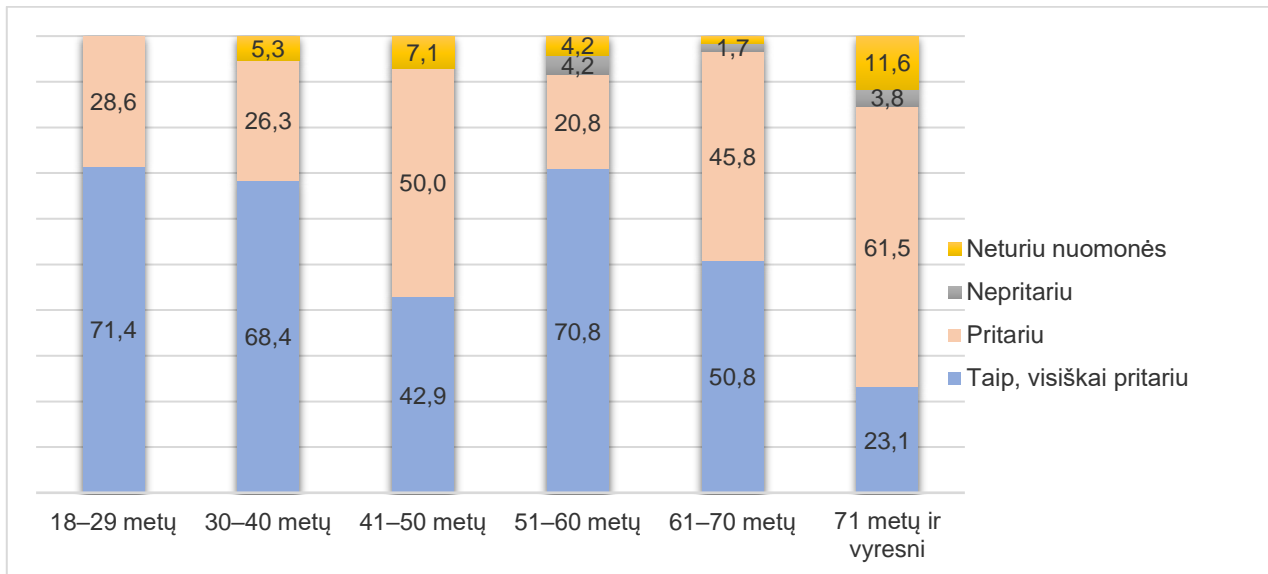
Išanalizavus tyrimo rezultatus, nustatyta, kad 50 proc. kaimo gyventojų yra vyresni negu 61 m., 26 proc. – nuo 18 iki 40 m., o 24 proc. – nuo 41 m. iki 60 metų. Atlikus analizę pagal gyventojų išsilavinimą, paaiškėjo, kad du trečdaliai (61 proc.) gyventojų yra įgiję vidurinį ir aukštesnįjį išsilavinimą, beveik penktadalis (23 proc.) kaimo gyventojų turi aukštąjį išsilavinimą, dešimtadalis (15 proc.) yra įgiję tik pagrindinį išsilavinimą.

Apibendrinant respondentų charakteristikas, galima teigti, kad Vėriškių kaimo bendruomenės dauguma – vyresnio amžiaus asmenys (per 60 m.). Pagal išsilavinimą dominuoja vidurinį arba aukštesnįjį išsilavinimą turintys gyventojai. Vadinasi, vykdant medijų ir informacinio raštingumo mokymus, reikėtų atsižvelgti į vyresnio amžiaus ir vidurinį išsilavinimą turintiems asmenims tinkamus mokymo metodus.

Teorinėje dalyje aptarta motyvacijos svarba, susijusi su būtinybe, naudoti supratimu, praktiniu pritaikymu. Mokymo(si) poreikis reiškia žmogaus kompetencijos stoką, kurią galima panaikinti mokant ir mokantis. Mokymosi poreikių įvertinimas yra esminis ugdymo proceso etapas. Siekiant išsiaiškinti apklaustųjų požiūrį į būtinybę mokėti rasti, pasirinkti ir kritiškai vertinti informaciją bei medijų turinį, anketoje pateiktas atitinkamas teiginys, prašant respondentų išreikšti pritarimą arba nepitarimą. Apklausos metu gauti atsakymai iliustruoti 3 paveiksle.

Susumavus atsakymų rezultatus gauta, kad beveik visų apklaustųjų požiūris sutampa pripažįstant, kad nūdienoje gebėjimas rasti, pasirinkti ir kritiškai vertinti informaciją bei medijų turinį yra būtinybė. Lyginant požiūrį pagal amžiaus grupes nustatyta, kad absoliuti dauguma (100 proc.) 18–29 metų amžiaus grupės ir 94,7 proc. 30–40 m. gyventojų pritaria būtinybei mokėti dirbti su informacija. Vėliau su amžiumi ši būtinybė mažėja: 4,2 proc. 51–60 metų amžiaus, 3,8 proc. 71 metų

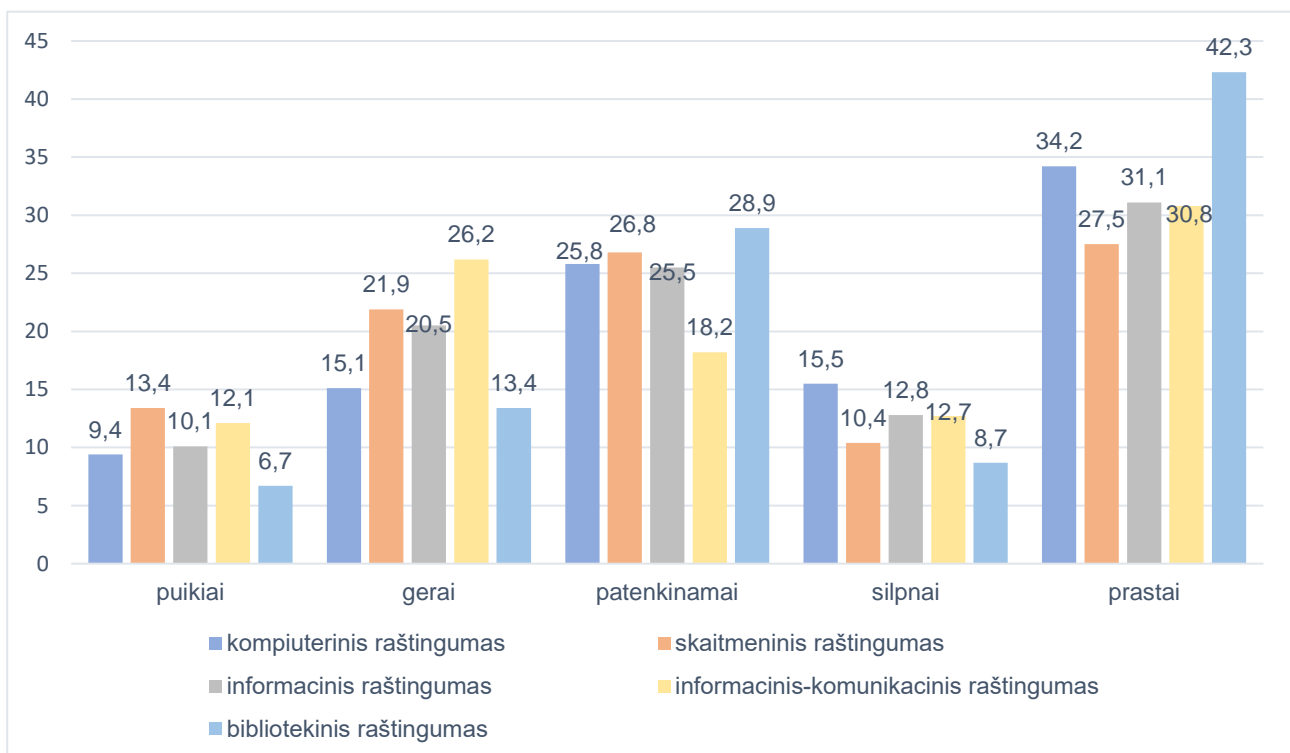
amžiaus ir vyresni bei 1,7 proc. 61–70 metų amžiaus respondentų teiginiui nepritarė. Išryškėjo ir respondentų nuomonės tiriamu klausimu neturėjimas, taip teigė 11,6 proc. 71 metų amžiaus ir vyresni, 7,1 proc. 41–50 metų amžiaus, 5,3 proc. 30–40 metų amžiaus, 4,2 proc. 51–60 metų amžiaus bei 1,7 proc. 61–70 metų amžiaus respondentų.

3 pav. Būtinybės mokėti rasti, pasirinkti ir kritiškai vertinti informaciją bei medijų turinį pripažinimas, proc.

Apibendrinant 3 paveiksle pateiktus rezultatus, galima daryti išvadą, kad respondentai suvokia būtinybę mokėti rasti, pasirinkti ir kritiškai vertinti informaciją bei medijų turinį. Šie tyrimo rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad būtinybės mokėti rasti, pasirinkti ir kritiškai vertinti informaciją bei medijų turinį pripažinimas aiškiai susijęs su mokymosi poreikio suvokimu.

Svarbu išsiaiškinti apklaustųjų požiūrį į savo gebėjimus įvairiose medijų ir informacinio raštingumo srityse, nes, nagrinėjant faktines asmens kompetencijas, galima nustatyti mokymo(si) poreikį ir turinį. Respondentų atsakymai pavaizduoti 4 paveiksle.

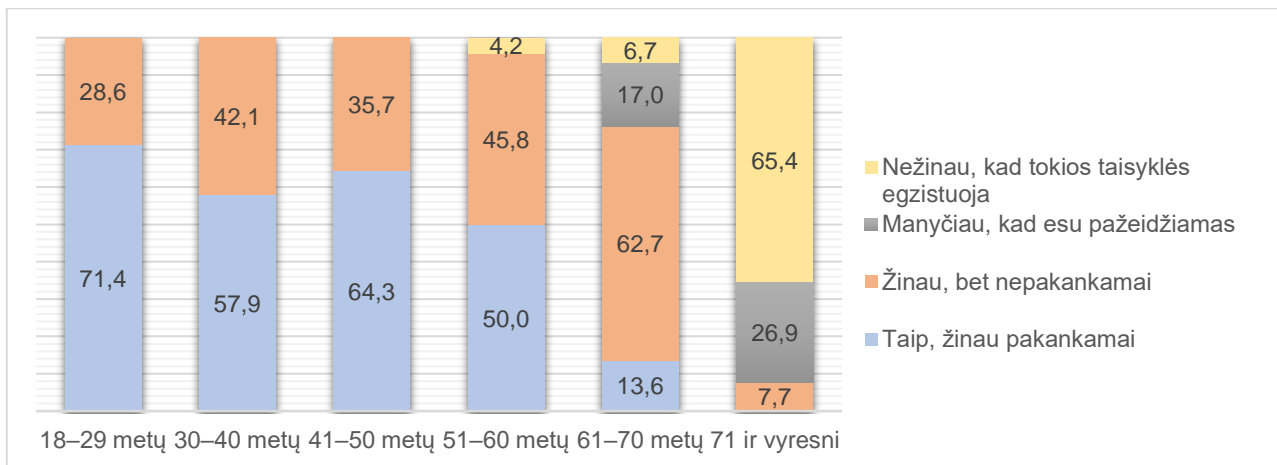
4 pav. Respondentų požiūris į savo gebėjimus, proc.

Grafiniame tyrimo duomenų pateikime matyti, kad dominuojantis savo gebėjimų vertinimas yra *prastai ir silpnai*. Žemiau nei patenkinamai vertinami kompiuterinis (49,7 proc. respondentų), skaitmeninis (37,9 proc.), informacinis (43,9 proc.), informacinis-komunikacinis (43,5 proc.) raštingumai. Ypač prastai įsivertintas bibliotekinis raštingumas (51 proc.). Patenkinamai bibliotekinį raštingumą įsivertino 28,9 proc. respondentų, o gerai ir puikiai – tik 20,1 proc. Apie ketvirtadalį respondentų patenkinamai įsivertino savo gebėjimus kompiuterinio (25,8 proc.), skaitmeninio (26,8 proc.), informacinio (25,5 proc.), informacinio-komunikacinio (18,2 proc.) raštingumų srityse. Ketvirtadalis respondentų (24,5 proc.) savo kompiuterinio raštingumo gebėjimus įsivertino gerai ir puikiai. Apie trečdalį respondentų savo skaitmeninio raštingumo (35,3 proc.), informacinio raštingumo (36,0 proc.), informacinio-komunikacinio raštingumo (38,3 proc.) gebėjimus įsivertino gerai ar puikiai.

Apibendrinant gautus rezultatus, galima daryti išvadą, kad savo gebėjimus įvairiose medijų ir informacinio raštingumo srityse kaimo gyventojai dažniausiai vertina prastai, silpnai arba patenkinamai, todėl galima daryti prielaidą, kad gebėjimų suprasti internetinę informaciją ir skaitmeninę laikmeną kaimo gyventojams trūksta, o tai pagrindžia poreikį kompiuterinio, skaitmeninio, informacinio, informacinio-komunikacinio ir bibliotekinio raštingumų mokymams.

Siekiant išsiaiškinti, ar respondentai žino saugaus ir etiško elgesio internete taisyklės, pavyzdžiui, autorių teisių palaikymas, patyčių atpažinimas, slaptažodžių saugumas ir pan., anketoje toks klausimas yra būtinas. Respondentų atsakymai į atitinkamą klausimą pavaizduoti 5 pav.

5 pav. Respondentų žinios apie saugų ir etišką elgesį internete, proc.

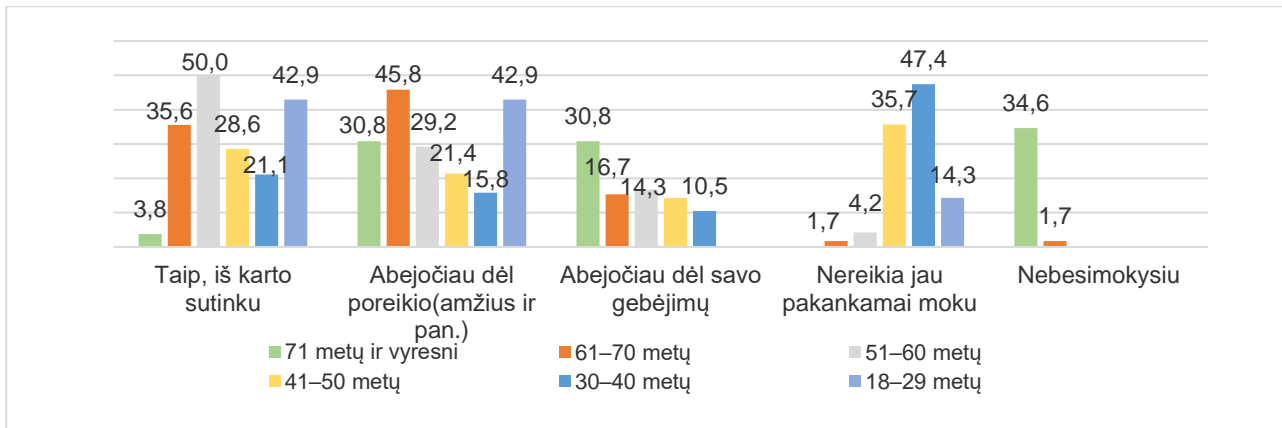
Dauguma (71,4 proc.) 18–29 metų amžiaus respondentų, daugiau nei pusė (57,9 proc.) 30–40 metų amžiaus, daugiau nei du trečdaliai (64,3 proc.) 41–50 metų amžiaus ir pusė (50 proc.) 51–60 metų amžiaus respondentų tvirtina, kad apie saugų ir etišką elgesį internete žino pakankamai. Tuo tarpu vyresnio nei 61 m. amžiaus grupėse tik dešimtadalis (13,6 proc.) respondentų žino, o 71 metų ir vyresnio amžiaus respondentų grupėje nei vienas neturi pakankamai žinių apie saugumą internete.

Konstatuota, kad visų amžiaus grupių respondentams stinga žinių apie saugų ir etišką elgesį internete. Jei amžiaus grupėse respondentai pripažino, kad žinių turi, tačiau jos yra nepakankamos (taip teigia 28,6 proc. 18–29 metų amžiaus, 42,1 proc. – 30–40 metų amžiaus, 35,7 proc. – 41–50 metų amžiaus, 45,8 proc. – 51–60 metų amžiaus, 62,7 proc. 61–70 metų amžiaus grupių respondentų), tai vyresnėse respondentų grupėse gauti atsakymai rodo, kad net 65,4 proc. šių respondentų nežino, kad egzistuoja tam tikros taisyklės, kurių patartina laikytis norint būti saugiam ir nepažeidžiamam. 43,9 proc. respondentų nuo 61 m. amžiaus pripažįsta, kad internete jie yra pažeidžiami.

Apibendrinant gautus duomenis, galima daryti išvadą, kad daugeliui respondentų nepakanka žinių apie saugų ir etišką elgesį internete, vyresnio amžiaus respondentai dėl to jaučiasi pažeidžiami. Todėl galima daryti prielaidą, kad žinių apie saugų naudojimąsi internetu trūkumas, nesaugumo jausmas gali stabdyti motyvaciją mokytis.

Apklausa metu siekta išsiaiškinti respondentų požiūrį į galėjimą ir norą ugdyti medijų ir informacinį raštingumą, atsižvelgiant į subjektyvius veiksnius: amžius, motyvacija ir gebėjimas mokytis. Respondentų atsakymai iliustruoti 6 paveiksle.

6 pav. Respondentų požiūris į galimybę mokytis pagal amžių, proc.

Daugiausia norinčių mokytis respondentų yra 51–60 metų amžiaus grupėje, iš kurių net pusė (50 proc.) motyvacija mokymams yra stipri, jie iš karto sutiktų pradėti mokytis. Trečdalis (29,2 proc.) tos pačios grupės respondentų dar abejoja dėl poreikio, o beveik penktadalis (16,7 proc.) abejoja dėl savo gebėjimų, tik nežymi dalis (4,2 proc.) nurodė, kad mokymų jiems nereikia, nes jau moka pakankamai.

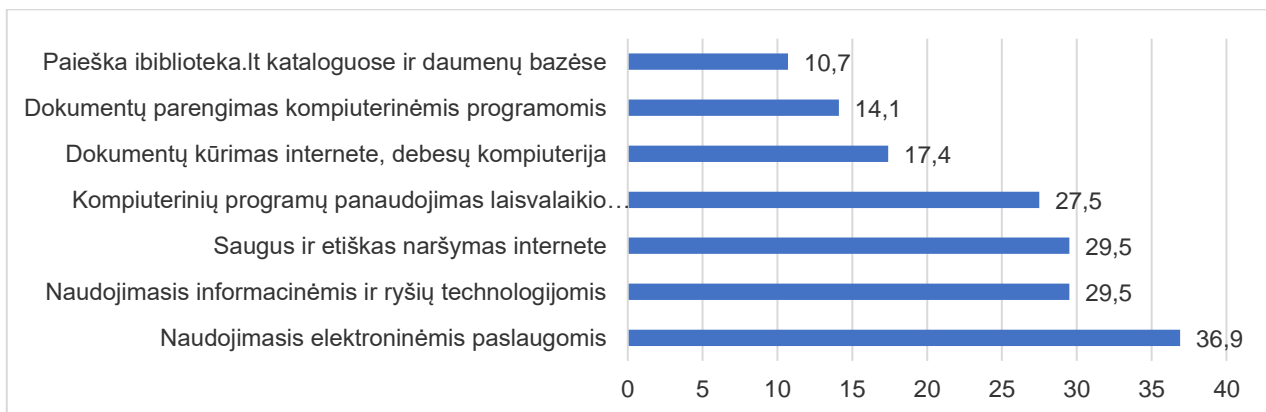
Jaunimo grupėje (18–29 metų amžiaus) beveik pusė (42,9 proc.) respondentų sutiktų iš karto mokytis, tobulinti ir taip neblogus gebėjimus medijų ir informacinio raštingumo srityje. Tiek pat šios grupės respondentų (42,9 proc.) abejoja dėl poreikio, ir tik 14,3 proc. mano, kad pakankamai moka.

Nuo 61 iki 70 metų amžiaus grupėje respondentai jau dažniau abejoja dėl poreikio (45,8 proc.) ar dėl savo gebėjimų (15,3 proc.), nors daugiau kaip trečdalis (35,6 proc.) sutiktų mokytis iš karto. Labai nežymi dalis šios grupės respondentų mano, kad pakankamai moka (1,7 proc.) ir tiek pat jų (1,7 proc.) motyvacijos mokymuisi nebeturi.

Daugiau kaip trečdalis nuo 71 metų ir vyresnių respondentų (34,6 proc.) iš karto nusprendė, kad daugiau nebesimokys. Trečdalis (30,8 proc.) abejoja mokytis dėl savo garbaus amžiaus kaip kliūtis, o trečdalis (30,8 proc.) abejoja dėl savo gebėjimų. Labiausiai abejoja 71 metų ir vyresni apklaustieji, tik mažuma (3,8 proc.) pasirenkę mokytis iš karto.

Apibendrinant šio tyrimo duomenis, galima daryti išvadą, kad yra pakankamai kaimo gyventojų, kurie iš karto sutiktų mokytis, jei tik tokia galimybė atsirastų. Yra dalis respondentų, kurie labai nepasitiki savimi dėl vyresnio amžiaus ir savo gebėjimų mokytis. Todėl galima daryti prielaidą, kad yra kaimo gyventojų poreikis mokytis medijų ir informacinio raštingumo. Norint motyvuoti abejojančius, reikėtų išsiskirti bibliotekoms uždavinį - skatinti bendruomenę siekti naujų žinių, išaiškinti jų teikiamas naudas ir pritaikomumą.

Siekiant išsiaiškinti respondentų gebėjimą išreikšti trūkstamos informacijos poreikį, buvo paklausta, kokią mokymų temą jie pageidautų rinktis pirmiausia ir prašyta pažymėti 3 aktualiausias temas. Aktualias temas svarbu išsiaiškinti ir ruošiantis mokymams bei juos rengiant bibliotekoje. Temų aktualumas ir didžiausias poreikis atsispindi 7 paveiksle.

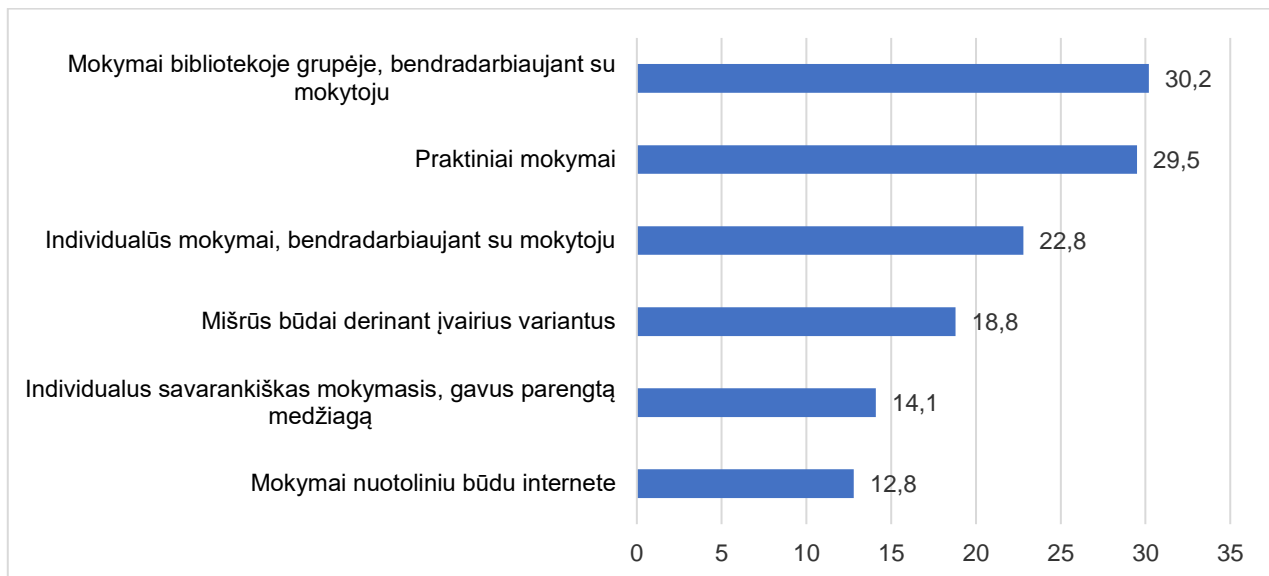
7 pav. Respondentams aktualiausias mokymų temas, proc.*

*Kiekvieno iš pasirinktų variantų rezultatas yra prilygintas 100 proc.

Daugiausia respondentų (36,9 proc.) pirmiausia norėtų išmokti naudotis viešosiomis elektroninėmis paslaugomis (pvz., el. bankininkyste, el. sveikata, VMI, SODRa). Trečdalis (29,5 proc.) visų respondentų norėtų mokytis naudotis informacinėmis ir ryšių technologijomis, trečdalis (29,5 proc.) – saugiai ir etiškai naršyti internete. Beveik trečdalis (27,5 proc.) respondentų norėtų mokytis, kaip panaudoti kompiuterines programas laisvalaikio veiklose. Beveik penktadalis respondentų (17,4 proc.) norėtų išmokti kurti dokumentus internete ir domisi debesų kompiuterija. 14,1 proc. respondentų būtų aktualu išmokti parengti dokumentus kompiuterinėmis programomis. Dešimtadalis respondentų (10,7 proc.) norėtų susipažinti su biblioteka.lt svetaine ir jos paslaugomis.

Apibendrinant gautus duomenis, galima daryti išvadą, kad respondentams aktualiausia tema – naudojimas viešosiomis elektroninėmis paslaugomis. Galima daryti prielaidą, kad dėl COVID-19 pandemijos karantino metu daugelis kaimo gyventojų negebėjo naudotis elektroninėmis paslaugomis, kurių paklausa augo, todėl, susidūrę su problemomis, suprato jų reikalingumą ir naudą. Atsižvelgiant į tai, kad tyrimo metu pristatytos visos temos rado atgarsį tarp respondentų, galima daryti prielaidą, kad respondentai geba išreikšti trūkstamos informacijos poreikį.

Teorinėje straipsnio dalyje aptarus, kokiais metodais bei formomis galima mokyti medijų ir informacinio raštingumo, respondentams buvo pasiūlyta pasirinkti iš 6 mokymo variantų tinkamiausius arba pasiūlyti savo variantą. Respondentų atsakymai iliustruoti 8 paveiksle.

8 pav. Respondentams priimtinausi mokymų metodai, proc.*

*Kiekvieno iš variantų rezultatas yra prilygintas 100 proc.

Trečdalis respondentų (30,2 proc.) norėtų mokytis bibliotekoje, grupėse, bendradarbiaujant su mokytoju. Nežymiai mažesnė dalis (29,5 proc.) pasirinko praktinius mokymus. Apie penktadalį (22,8%) respondentų norėtų mokytis individualiai, bendradarbiaujant su mokytoju. Mažiausiai patrauklios buvo tokios mokymų formos kaip mokymasis nuotoliniu būdu internete, juos pasirinko apie dešimtadalis respondentų (12,8 proc.). Individualų, savarankišką mokymąsi pasirinko 14,1 proc. respondentų. Mišrūs būdai, derinant įvairius variantus, tinka penktadaliui (18,8 proc.) respondentų.

Apibendrinant gautus duomenis, galima daryti išvadą, kad kaimo gyventojams priimtinausi būtų praktiniai grupiniai mokymai bibliotekoje, bendradarbiaujant su mokytoju.

Išvados

Medijų ir informacinis raštingumas – tai grupė tarpusavyje susijusių kompetencijų, kurios įgalina piliečius, naudojantis įvairiais įrankiais, veiksmingai pasiekti, atsirinkti, suprasti, kritiškai vertinti, naudoti, kurti, skleisti informaciją ir medijų turinį įvairiais formatais įvairioje asmeninėje, profesinėje bei visuomeninėje veikloje. Medijų ir informacinio raštingumo esmė – visų šių kompetencijų išmanymas, susijęs su kritinio mąstymo ir mokymosi visą gyvenimą įgūdžiais, reikalingais socializacijai ir aktyviam gyvenimo pilietinėje visuomenėje būdai.

Vertinant bibliotekų patirtį, tikslus, išteklius ir technines galimybes, galima teigti, kad Lietuvos viešosios bibliotekos turi reikalingų kompetencijų – apmokytų bibliotekų darbuotojų-konsultantų, tinkamą infrastruktūrą bei sąlygas medijų ir informacinio raštingumo ugdymo veikloms plėtoti. Atsižvelgiant į bibliotekos reikšmę kaimo bendruomenėje, jos paskirtį, galima teigti, kad biblioteka yra būtent ta vieta, kur bendruomenės nariai gali gauti medijų ir informacinio raštingumo įgūdžių. Biblioteka yra pasirengusi teikti medijų ir informacinio raštingumo mokymo paslaugą: yra reikalinga įranga ir vieša interneto prieiga. Pagal P. Rasi (2021) modelį medijų ir informacinis raštingumas gali būti ugdomas pasirinktu metodu kaimo bibliotekoje.

Tyrimu patvirtintas kaimo bendruomenės gyventojų poreikis medijų ir informacinio raštingumo ugdymui kaimo bibliotekoje. Beveik visi apklaustieji pripažįsta, kad šiais laikais gebėjimas rasti, pasirinkti ir kritiškai vertinti informaciją bei medijų turinį yra neišvengiama būtinybė. Tarp respondentų dominuojantis savo medijų ir informacinio raštingumo gebėjimų vertinimas yra *prastai ir silpnai*. Ypač prastai įsivertintas bibliotekinis raštingumas, žemiau nei patenkinamai vertinami kompiuterinis, skaitmeninis, informacinis, informacinis-komunikacinis raštingumai. Nustatyta, kad vyresniojo amžiaus grupės kaimo gyventojams mokymai yra aktualiausi, nes jiems labiausiai trūksta gebėjimų pasiekti, kritiškai analizuoti ir vertinti informaciją, jie neturi gebėjimų kurti ir skleisti informacijos. Žinių apie saugų ir etišką elgesį internete trūksta visų amžiaus grupių gyventojams.

Stipriausia motyvacija ir noras mokytis išskirti 51–60 metų amžiaus grupėje, pusė šios grupės apklaustųjų iš karto sutiktų pradėti mokytis. Nuo 61 metų ir vyresni respondentai dažniau abejoja dėl mokymo(-si) poreikio ir savo gebėjimų mokytis, o daugiau kaip trečdalis 71 metų ir vyresnių respondentų tvirtina, kad daugiau nebesimokys. Atlikus tyrimą išsiaiškinta, kad respondentams medijų ir informacinio raštingumo mokytis patogiausia būtų bibliotekos organizuotose grupėse, bendradarbiaujant su mokytoju ir taikant praktinio mokymo metodus. Tyrimo metu konstatuotos aktualiausios mokymų temos – naudojimas viešosiomis elektroninėmis paslaugomis (el. bankininkyste, el. sveikata, VMI, SODRa), naudojimas įvairiomis informacinėmis ir ryšių technologijomis, saugus ir etiškas naršymas internete.

Rekomendacijos Radviliškio rajono savivaldybės viešosios bibliotekos administracijai:

- Numatyti priemones ir lėšas medijų ir informacinio raštingumo mokymų organizavimui kaimo bibliotekose.
- Rengti viešinimo kampanijas, kuriomis būtų siekiama visuomenę supažindinti su atsakingo medijų naudojimo svarba ir galimybėmis. Siekiant pritraukti daugiau žmonių į mokymus, naudoti inovatyvius metodus, pvz., integruoti medijų ir informacinio raštingumo pradžmenų pristatymą į populiariausius edukacinius renginius.
- Bendradarbiauti su medijų ir informacinio raštingumo ugdymo ekspertais iš akademinio ir nevyriausybinių sektorių (pvz., Šiaulių valstybinė kolegija, „Epale“ – elektronine suaugusiųjų mokymosi platforma Europoje), galinčiais užtikrinti kokybiškos informacijos medijų ir informacinio raštingumo tema prieinamumą.
- Inicijuoti bibliotekos metodininkus rengti nuotolinius mokymus kaimų bibliotekininkams, jų medijų ir informacinio raštingumo gebėjimų ir andragoginių kompetencijų tobulinimui.

Literatūra

1. Buckingham, D. (2013). Media education: Literacy, Learning and Contemporary Culture. *John Wiley&sons*. <https://www.wiley.com/en-us/Media+Education%3A+Literacy%2C+Learning+and+Contemporary+Culture-p-978074565941>
2. Europos Parlamentas ir Europos Sąjungos Taryba (2006). *Dėl bendrųjų visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimų*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A32006H0962>
3. Grant, J. (2002). Learning needs assessment: assessing the need. *BMJ (Clinical research ed.)*, 324(7330), 156-159. <https://doi.org/10.1136/bmj.324.7330.156>
4. IFLA (2019). *IFLA Strategy 2019 – 2024*. <https://repository.ifla.org/handle/123456789/36>
5. Kardelis, K. (2016). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.

6. Lam, J., Lee, M. K. O. (2007). Investigation the role of internet self-efficacy in the elderly's learning of ICT in Hong Kong, China: A two-part study. *Journal of Technology in Human Services*, 25(1), 159-176. https://doi.org/10.1300/J017v25n01_11
7. Livingstone, S. (2004). Media literacy and the challenge of new information and communication technologies. *The Communication Review*, 3–14. <https://doi.org/10.1080/10714420490280152>
8. Livingstone, S., Van Couvering, E., ir Thumim, N. (2005). Adult media literacy: A review of the research literature on behalf of Ofcom. *Departamento of Media and Communications, London school of Economics and Political Science*. <https://dera.ioe.ac.uk/5283/1/aml.pdf>
9. Rasi, P. (2021). On the argins of digitalization. *The social construction of older people and the internet*. Doctoral dissertation, University of Eastern Finland. <https://paivirasi.webnode.com/latest-publications/>
10. Rasi, P., Kilpelainen, A. (2015). The digital competences and agency of older people living in rural villages in Finnish Lapland. *Seminar.net. International Journal of Media, Technology and Lifelong Learning*, 11(2), 149-160. <https://journals.hioa.no/index.php/seminar/article/view/2357>
11. Rasi, P., Vuojarvi, H., Ruokamo, H. (2019). Editorial. Media education for all ages. *Journal of Media Literacy Education*, 11(2), 1-19. <https://digitalcommons.uri.edu/jmle/vol11/iss2/1/>
12. Ugdymo plėtotės centras (2015). *Medijų ir informacinio raštingumo ugdymo metodinė medžiaga*. https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/medijurastingumaslt_leidinys.pdf
13. UNESCO (2013). *Media and Informational Literacy Policy and Strategy Guidelines*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000225606>
14. UNESCO (2017). *Media and information education*. <http://www.unesco.org/new/fr/communication-and-information/media-development/media-literacy/mil-as-composite-concept/>
15. UNESCO (2021). *Building knowledge societies*. <https://en.unesco.org/themes/building-knowledge-societies>
16. Vaičiūnienė, V., Mažeikienė, V. (2016). Medijinis ir informacinis raštingumas: sudėtinio koncepto MIR formavimasis. *Socialinių mokslų studijos*, 8 (1), 78-94. <https://doi.org/10.13165/SMS-16-8-1-5>
17. Valackienė, A., Mikėnė, S. (2008). *Sociologinis tyrimas: metodologija ir atlikimo metodika*. Kaunas: Technologija.
18. Vroman, K. G., Arthanat, S., ir Lysack, C. (2015). Who over 65 is online? Older adults' dispositions toward information communication technology. *Computers in Human Behavior*, 43, 156-166. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.10.018>
19. Вдовина, И. А. (2017). Информационная культура, информационная грамотность и информационная компетентность в подготовке учителя. *Вестник Института образования человека*, 2, 6. <http://eidos-institute.ru/journal/2017/200/Eidos-Vestnik2017-214-Vdovina.pdf>
20. Проказина, Н. В. (2021). Цифровая грамотность как основа диалога власти и населения в условиях пандемии. *Цифровая социология*, 4(3), 36-43. <https://doi.org/10.26425/2658-347X-2021-4-3-36-43>